

Misior, Marzena

Medyczne starodruki w zbiorach biblioteki Muzeum Farmacji Uniwersytetu Jagiellońskiego : posiedzenie Towarzystwa Przyjaciół Książki dn. 4.04.2002 r.

Medycyna Nowożytna 9/1 - 2, 238-240

2002

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Medyczne starodruki w zbiorach biblioteki Muzeum Farmacji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Posiedzenie Towarzystwa Przyjaciół Książki dn. 4.04.2002 r.

W dniu 4 kwietnia br. w gmachu Działu Zbiorów Specjalnych Głównej Biblioteki Lekarskiej przy ul. Jazdów 6 odbyło się spotkanie członków Oddziału Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki z pracownikami Muzeum Farmacji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uczestników powitał Prezes Oddziału WTPK doc. dr hab. n. med. Edward Towpik. Poinformował zebranych o transformacji organizacyjnej w Towarzystwie. Na Walnym Zgromadzeniu podjęto uchwałę o rozwiązaniu Towarzystwa Przyjaciół Książki. Istnieje zamiar przekształcania dotychczasowych oddziałów w towarzystwa lokalne. Jest to tendencja korzystna gdyż mniejsze organizacje działające w środowiskach regionalnych są prężniejsze i lepiej umotywowane niż duże organizmy z centralnym zarządem.

W części prezentującej zbiory Biblioteki jako pierwszy z referentów dr Z. Bela, wygłosił odczyt pt. *O odkrytym niedawno w bibliotece weneckim wydaniu „Elchawy id est Continens” Rhazesa (1515)*. Była to niezwykle ciekawa opowieść o żmudnych i pracochłonnych badaniach. Książka została znaleziona przypadkiem. Nie posiadała karty tytułowej, a ubytki stron sięgały 20–30%. Widoczne były wykwyty pleśni. Zabezpieczono księgę przed dalszą destrukcją biologiczną i rozpoczęto proces identyfikacji. Dzięki zachowanej karcie początkującej spis treści, dowiedziano się, że jest to druga część tłumaczenia łacińskiego dzieła Rhazesa, sławnego lekarza arabskiego. Dzieło o którym mowa to jego medyczny notatnik opublikowany już po śmierci autora. Teraz należało ustalić w którym roku wydano znaną książkę. Przekład łaciński ukazał się w 1279 r., a pierwsze wydanie drukiem w 1486 r. Żmudne badania porównawcze z egzemplarzami zachowanymi w innych bibliotekach zagranicznych wykazały, że jest to postinkunabul wydany w 1515 r. Zastanawiający jest fakt, że wśród nielicznych zachowanych egzemplarzy występuje więcej drugich części tego dzieła. Być może wydano ich większą liczbę, ponieważ część druga zawiera rozdział farmakologiczny przydatny aptekarzom, których w tym okresie było znacznie więcej niż lekarzy. Księga zawiera m.in. rozdziały:

- o surowcach leczniczych,
- o uszkodzeniach kości i nerwów itd.

Na niemal każdej stronie autor powołuje się na Hipokratesa.

Kolejny, równie interesujący referat wygłosiła p. mgr A. Rzepiela pt. *O przechowywanym w Muzeum Farmacji dziele botaniczno-lekarskim Hortus sanitatis* (1527). Jest to również postinkunabuł, wydrukowany w Hamburgu w drukarni Reinchara Becka. Stanowi on kompilację różnych autorów średniowiecznych. Na karcie tytułowej widoczna jest informacja, że dzieli się na 6 ksiąg, natomiast autor w przedmowie dzieli całość na 8. Wynika to z dodania dwóch dodatkowych części, które są zestawieniami środków i chorób. Niemal na każdej stronie widnieją tzw. *operationes* tj. opisy czynności przygotowania i używania leków. W księdze umieszczono pięknie opracowany rysunek ludzkiego szkieletu z zadziwiająco dokładnym opisem poszczególnych kości. Dzieło jest bogato, artystycznie ilustrowane. W księdze o rybach przedstawiono m.in. syreny, mnicha morskiego, rycerza morskiego. Niezwykle są ich dokładne opisy. Poza tym rycerz morski miał jakoby dolną połowę ciała analogiczną jak syrena, a górną jak rycerz w helmie. Ponadto miał grubą, szorstką skórę. W księdze poświęconej kamieniom szlachetnym i ich właściwościom podano sposób ich obrabiania, aby przyniosły skutki lecznicze. Jedną z ksiąg poświęconą jest oglądaniu moczu i uzasadnieniu dlaczego jest ono ważne. Podzielona została aż na 22 rozdziały, a te na podrozdziały. *Hortus sanitatis* bywa wykorzystywany współcześnie ze względu na piękne, z artyzmem wykonane rysunki.

Ostatni, równie pasjonujący jak poprzednie referat, wygłosiła p. mgr M. Urbanik: *O XVI-wiecznych „De materia medica”*. Pierwsze wydanie Dioskurdesa miało miejsce w 77 r. n.e. w języku greckim. Tytuł w polskim przekładzie brzmi: *O innych środkach leczniczych*. Dzieło składa się z pięciu ksiąg, m.in. o środkach leczniczych, zwierzętach, roślinach. Opisuje około 500 roślin leczniczych, sposoby przygotowania i zastosowania mikstur leczniczych. Do naszych czasów nie zachował się oryginał, zaś odpisy zawierają błędy i dopiski. Włoski lekarz Petro Andrea Matthioli wydał do niego w 1544 r. swój komentarz w języku włoskim. Dzieło nie było zbyt obszerne i autor otrzymał wiele listów z prośbą o poszerzenie księgi. Drugie wydanie znacznie poszerzone i poprawione konsultował z lekarzami i farmaceutami. *De materia medica* wydano w czterech językach: włoskim, łacińskim, niemieckim i czeskim. Na uwagę zasługuje fakt, iż w wydaniu czeskim załączono indeks również w języku polskim. Powodem był brak pełnej terminologii. W tej sytuacji autor stwierdził, że nazwy, które nie mają swoich odpowiedników w języku

czeskim powinny być zapożyczone od „Braci Polaków” jako, że język polski jest najbliższy czeskiemu.

Na zakończenie spotkania referentom i uczestnikom sesji, podziękował doc. dr hab. n. med. Edward Towpik.

Wszystkie wygłoszone referaty były przygotowane z wielką starannością, bogato ilustrowane i bardzo interesujące nie tylko dla bibliofilów czy miłośników historii medycyny.